

Дащенко Г. В.

ORCID: 0000-0003-3432-3679

кандидат філологічних наук, доцент

Visiting Associate Research Fellow

Institute of Chinese Literature and Philosophy, Academia Sinica

м. Тайбей, Тайвань

Русакова К. О.

ORCID: 0000-0002-9881-9035

аспірантка кафедри порівняльної філології східних

та англомовних країн

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

ЗОБРАЖЕННЯ ОСІННЬОГО ПЕЙЗАЖУ В ШИ ЧЖУ ШУЧЖЕНЬ

Ключові слова: Чжу Шучжень, середньовічна поезія, осінь, жанр ши.

Світову поезію різних часів неможливо уявити без тісного зв'язку із зображенням природи. Китайська середньовічна поезія династії Сун (宋, 960–1279) не була винятком, оскільки митці приділяли багато уваги висвітленню пейзажів. Природа надавала поетам сили в часи життєвих негараздів і самотності, допомагала долати випробування, була невичерпним джерелом енергії та наснаги. У поетичних творах спочатку зображувався навколишній світ, а потім на його тлі – настрої, почуття, переживання, радощі, сум чи кохання [5]. Поетична спадщина сунської поетеси Чжу Шучжень (朱淑真, 1135?–1180?) сповнена витончених замальовок пейзажів у різні пори року. Життя дівчини, яку видали заміж без кохання, ймовірно, проходило у маєтку чоловіка, у його жіночій половині, тож природа була чи не єдиною втіхою для неї. У поетичних творах жанру ши Чжу Шучжень найчастіше зображує весняні й осінні пейзажі. Ці пори року є більш мінливими, динамічними, ніж відносно статичні зима і літо, тому вони і сприяють творчості, спонукають сильніші переживання та бажання закарбувати їх на папері.

Поетеса надає перевагу зображенню осені під час настання вечора, коли на землю опускаються сутінки, та ночі. Такий вибір часу доби зрозумілий, оскільки осінні дні часто бувають похмурими, мало чим відрізняються від вечорів. Крім того, вночі та пізно ввечері завмирає рух навколо, думки людини, яка займається творчістю, більш зосере-

джені, а почуття більш сильні, що й викликає написання поезії. Поетеса неймовірно майстерно зображує настання вечора у ши під назвою «Восени у сутінках» («秋日晚望»)¹. Читач одразу уявляє, як заходить сонце, залишаючи на небосхилі відображення променів і покриваючи його яскраво-червоним кольором, ніби шматком китайського шовку. У наступному рядку зображення неба змінюється². Уявляється, як яскрава вечірня зоря зникає, небо стає більш темним, на ньому видніється неповний місяць. Ось так філігранно поетеса змальовує доволі типову картину настання вечора восени.

Осінні ши Чжу Шучжень, у яких зображується ніч, є чи не найбільш емоційними серед усіх вибраних для аналізу поетичних творів. Образи, за допомогою яких створюється картина, охоплюють шербатий і яскравий місяць (月缺處明), застелене ліжко, наповнене холодом (鋪床涼滿), нагар на свічці, який зрізає лірична героїня (燭花頻剪), загасаючий ліхтарик (殘燈), дрібний дощ (細雨), а також дерево утун (梧桐). У китайській ліриці утун позначає прихід осені, а також символізує печаль, розлуку, самотність, нещасливу долю ліричного героя [3]. Наприклад, танську поетесу Сюе Тао (薛濤, 768 – 832), яка за життя не мала можливості реалізувати свій літературний талант і була змушена бути повією, коментатори її творчості ототожнювали з утуном, оскільки в дитинстві вона написала «пророче» ши, використавши образ цього дерева [1]. Тож у ши Чжу Шучжень під назвами «Ранньою осінню експромтом пишу» («早秋偶筆»)³ та «Осінньою ніччю [пишу] два вірші» («秋夜二首»)⁴ зображення утуну не є випадковим. Відображення гілок дерева на ліжку при світлі місяця змальовує не просто сумну чи самотню картину, а навіть моторошну. І тут уже не просто туга, яка охоплює поетесу, а скоріше страх, розпач, відсутність надії. Схожі почуття авторка висловлює у ши «Осінньої ночі маю почуття» («秋夜有感»)⁵. Хоча в ньому немає згадки про утун, але виникає враження, що воно є логічним продовженням попереднього ши «Осінньою ніччю [пишу] два вірші» («秋夜二首»), у якому цей образ вжито два рази. Тож можна зробити висновок, що для Чжу Шучжень

¹ «На верхівці гори Лун зоря розстеляється шовком» («隴頭霞散綺»).

² «На небосхилі місяць висить серпом» («天際月懸鉤»).

³ «На утуні листок коливається» («梧桐一葉驚»).

⁴ «Застелене ліжко холодом наповнюється, [на ньому відображення] гілок утуну [у сьайві] місяця, місяць [крізь гілки] утуну шербатий та яскравий» («鋪床涼滿梧桐月，月在梧桐缺處明»).

⁵ «Плач ріже очі, розриває усі нутроші, боюся, що за сутінками [знов] придуть сутінки» («哭損雙眸斷盡腸，怕黃昏後到昏黃»).

утун позначає більше ніж сум, для неї це більш гіркі, навіть трагічні почуття.

Не тільки образ утуну використовує поетеса для створення осіннього пейзажу. Картина ранньої осені майстерно змальовується за допомогою зображення фужуну (芙蓉) та османтусу (岩桂) у ши під назвою «Восени випадково пишу» («秋日偶題»). Поетеса у перших двох рядках⁶ не просто зображує квітку як рослину, а одухотворяє її і змальовує немов дівчину, у якої рум'яне личко, чим натякає на колір квітки. Зазвичай фужун (лотос) не є традиційною складовою осіннього пейзажу, бо це літня квітка, але інколи лотоси можуть квітнути і ранньою осінню. Одна квітка може бути розпушена всього кілька днів, тому застати її красу восени важко [4]. Можливо, побачивши лотос, поетесі згадалося тепло, сонячна літня погода й виникло передчуття осінньої похмурості, що й спонукало її так філігранно зобразити цю квітку.

Османтус є осінньою рослиною, бо починає квітнути на початку вересня. Його образ пов'язують із місяцем та Святом середини осені (中秋節), що навією легендою про богиню Чан Е, якій було дозволено раз на рік зустрічатися із чоловіком Хоу Ї під час повного місяця біля османтусу, тому ця рослина стала символом кохання та вірності [3]. Натомість у ши «Восени випадково пишу» («秋日偶題») поетеса навряд чи вкладає конотацію любовних почуттів, найімовірніше, для неї «золоті зерна квітів османтусу» просто позначають прихід осені. Незважаючи на такий витончений опис лотосу та османтусу в ши «Восени випадково пишу» («秋日偶題»), почуття суму не полишає поетесу. Останні два рядки твору⁷ показують, що її сум буде таким же довгим, як і сама осінь, а може, й довшим, до самого кінця неба.

Щодо образів птахів, то в осінніх пейзажах Чжу Шучжень їх не так багато. Це не дивно, оскільки більшість птахів, як-от вивільги, ластівки, зозулі, на цей час відлітають у теплі краї. Тож традиційним для осені є образ диких гусей, який і використала поетеса у ши «Восени у сугінках» («秋日晚望»)⁸. У китайській поезії ці птахи символізують тугу за рідними краями, це значення бере свій початок від «Шицзіну» [2]. Нетиповою в наведеному рядку є форма гусячої зграї: гуси летять лінією або у формі ієрогліфа «один» (一字). Зазвичай ці птахи летять клином, бо так їм летіти легше, якщо вони летять лінією, то приклада-

⁶ «Фужун нахилив обличчя у рум'янах, османтус гойдає золоті зерна квітів» (芙蓉斜倚胭脂臉, 岩桂輕搖金粟花).

⁷ «[У] сумних думках не знаю осінь [на скільки] безмежна, один батіг осінніх почуттів огинає край світу» («愁思不知秋浩蕩, 一鞭秋興繞天涯»).

⁸ «Лінією знов гуси пролітають» («一字新鴻度»).

ють набагато більше зусиль. Отже, цілком можливо, що через цей образ поетеса хоче передати власні зусилля до продовження життя, попри самотність та відсутність можливості реалізувати поетичний талант.

Осінні ши Чжу Шучжень хоч і не містять співів птахів, але все ж не позбавлені звуків. Ця пора року для поетеси шурхотить-шумить прохолодним вітром (肅肅涼風), десятками тисяч звуків початку осені (萬籟起秋聲), дощем і вітром, що накрапає-налітає (瀟瀟風雨), тисячею звуків листя, що опадає (千聲落葉), яшмовою ді з рибальського човника (玉笛在漁舟), дрібним дощем (細雨). Ці звуки здебільшого монотонні, але вони найбільше пасують до осіннього пейзажу, «оживляють» його, надають справжності, відчутності.

Отже, осінні пейзажі Чжу Шучжень, створені в поетичних творах жанру ши, відрізняються філігранністю образів дерев і квітів (утун, фужун, османтус). Осінь квітне османтусом та пізнім лотосом на початку сезону, рясніє хризантемами в кінці, вночі тривожно шурхотить листям утуну, світить шербатим місяцем, тьмяним ліхтарем і свічкою.

Література:

1. Дашенко Г. В. Проблема традиції та новацій жіночої поезії середньовічного Китаю: на прикладі поетичного циклу «Ши про десять розлучень» (十離詩) Сюе Тао (薛濤, 768–832). Східний світ. 2022. № 3. С. 47–58.
2. Липина В. И., Дашенко А. В. Лингвоэстетические параметры образа дикого гуся в классической китайской поэзии. Проблемы заального і слов'янського мовознавства. 2018. № 1. С. 59–65.
3. 邓乔彬。词学甘论。上海·2005。339页。
4. 胡云翼。宋词研究。北京·2017。229页。
5. 刘畅。春秋意识与传统诗词。天津师范大学学报会科学版。2002。第1期。第44-50页。